

NÁRODNÉ POĽNOHOSPODÁRSKE
A POTRAVINÁRSKE CENTRUM
VÝSKUMNÝ ÚSTAV EKONOMIKY
POĽNOHOSPODÁRSTVA A POTRAVINÁRSTVA

Ekonomika poľnohospodárstva **Economics of Agriculture**

Bratislava 2021

1

Roman Serenčič - Lucia Borošová - Kamil Boroš

Stropovanie priamych platieb

Direct Payments Capping

Abstract *The first buds of direct payments began to take shape as early as 1992 with the implementation of the McSharry reform, when the system of direct payments filled a gap after the administrative reduction of guaranteed agri-commodity prices. The amount of direct payments and their payout system has become interesting for financial investors. The goal of the article is to quantify 3 possible scenarios for capping direct payments - SAPS on a set of corporate bodies. For each of the scenarios, we applied 2 alternatives for taking personal costs into account: regardless of personnel costs and taking personal costs into account in full.*

Key words *direct payments - capping - production - enterprise - agricultural policy*

Abstrakt Prvé zárodoky priamych platieb sa začali formovať už v roku 1992 pri zavedení McSharryho reformy, kedy systém priamych platieb vyplnil medzeru po administratívnom znížení garantovaných cien agrokomodít. Výška priamych platieb a ich systém vyplácania sa stal zaujímavým pre finančných investorov. Cieľom článku je kvantifikovať 3 možné scenáre stropovania priamych platieb SAPS na súbore právnických osôb. Na každý zo scenárov sme aplikovali 2 alternatívy zohľadnenia osobných nákladov: bez ohľadu na osobné náklady a zohľadnenie osobných nákladov v plnej výške.

Kľúčové slová priame platby - stropovanie - výroba - podnik - poľnohospodárska politika

V rámci aktívnej politiky rozvoja vidieka je potrebné si uvedomiť, že poľnohospodár nemá zastávať len úlohu výrobcu potravín, ale aj tvorcu a ochrancu krajiny. Podnikanie v poľnohospodárstve je však riskantné a nákladné. Počasie a špecifiká trhov s agrokomoditami sú faktory, ktorých pôsobenie najviac ohrozuje príjmy poľnohospodára. Priame platby s určitou pomohli posilniť dlhodobú životaschopnosť poľnohospodárov, pretože predstavujú určitú bezpečnosť v nepredvídateľnom agrosektore a sú stabilným príjmom, ktorý nie je závislý na výkyvoch trhu. Zároveň posilňujú úlohu poľnohospodára, ktorú zohráva pri ochrane životného prostredia a v rozvoji hospodárstva na vidieku.

Prvé zárodoky priamych platieb sa začali formovať už v roku 1992 pri zavedení McSharryho reformy, kedy systém priamych platieb vyplnil medzeru po administratívnom znížení garantovaných cien agrokomodít. Výška priamych platieb a ich systém vyplácania sa stal zaujímavým pre finančných investorov. Vidina rýchleho zhodnotenia vložených peňazí spustila masívnu vlnu koncentrácie fariem, čím sa zároveň zmenila primárna funkcia priamych platieb,

nebola to už stabilizácia príjmu rodiny farmára, ale v tom lepšom prípade, stabilizácia biznisu firmy, v tom horšom prípade, výber finančných zdrojov majiteľom firmy a ich použitie mimo poľnohospodárstva. Táto koncentrácia vytvorila mnohých prijímateľov, ktorí každoročne získavajú státisíce, ba dokonca milióny EUR. Vysoké sumy podpôr sa stretli s nevôľou verejnosti, čo malo za následok hľadanie spôsobu, ako takýmto veľkým transferom zamedziť. Stropovanie priamych platieb je práve metóda, ako tento cieľ dosiahnuť.

Metodický postup

Cieľom článku je kvantifikovať 3 možné scenáre stropovania priamych platieb SAPS na súbore právnických osôb. Na každý zo scenárov sme aplikovali 2 alternatívy zohľadnenia osobných nákladov:

- bez ohľadu na osobné náklady
- zohľadnenie osobných nákladov v plnej výške

Všetky použité údaje pri výpočtoch vychádzali z nasledovných databáz:

- Databáza nomenklatúr platieb
- Databáza nomenklatúr podporných schém
- Databáza vyplatených podpôr a vrátených platieb žiadateľov o podporu – databáza peňažných tokov
- Databáza naturálnych jednotiek a žiadateľov o podporu – databáza naturálnych jednotiek (ha, ks,...)
- Databáza účtovných závierok

Ďalším krokom bolo vyradenie fyzických osôb z oboch databáz (peňažné toky aj naturálne jednotky), pretože iba právnické osoby zverejňujú svoje finančné výsledky. Vylúčili sme údaje pred roka 2014, aby sme jej rozsah zmenšili. Následne sme databázy peňažných tokov a naturálnych jednotiek zlúčili do jednej, kde bolo párovacím znakom IČO. Potom sme vyradili duplicitné záznamy, čím sme získali definitívny zoznam podnikov, ktoré sme chceli posudzovať. Bolo ich 3727. Z Finstatu sme získali účtovné závierky týchto 3727 podnikov za obdobie rokov 2014 – 2018 a k nim sme doplnili naturálne aj finančné hodnoty z oboch databáz z PPA. Z vybratej skupiny podnikov sme následne podľa OKEČ (Odvetvovej klasifikácie ekonomických činností) vylúčili podniky, ktorých hlavným predmetom činnosti nie je poľnohospodárstvo avšak sme pridali podniky, ktoré prevádzkujú bioplynové stanice, pretože tie sú podľa OKEČ zatriedené v energetike. Zameranie činnosti subjektu podľa OKEČ si určuje podnik sám podľa prevládajúcej činnosti podľa najvyšších tržieb. Podniky, ktorých hlavná činnosť sa týka poľnohospodárstva sú označené číslami 1110 až 1500. Ďalej sme vyradili podniky, ktorých primárna činnosť je síce poľnohospodárska, lenže obhospodarujú malú výmeru a venujú sa hlavne výkrmu alebo živočíšnej produkcií. Ako posledné sme vyradili podniky, ktoré vykazovali extrémne hodnoty, a to z dôvodu ich blížiaceho sa predaja, konkurzu

alebo reštrukturalizácie a podobne.

Podniky sme zaradili do kategórií podľa kritérií, vychádzali sme z nasledovných skutočností:

- SAPS vo výške 130 EUR.ha⁻¹
- redistributívna platba na prvých 100 ha

Prvou hranicou posudzovania veľkosti podniku sa stalo 100 ha. Ďalšou hranicou je 450 ha, ktorú sme si určili preto, že ak by boli priame platby stropované do výšky 60 000 EUR, tak pri budúcej očakávanej platbe zhruba 130 EUR.ha⁻¹ to zodpovedá približne 450 ha. To isté platí pre hranicu 770 ha pri strope 100 000 EUR a pri hranici 1150 sme rátali so stropom 150 000 EUR. Horná hranica 7000 ha vznikla preto, že z podnikov ktoré sme posudzovali mal podnik s najväčšou výmerou obhospodarovanej pôdy do 7000 ha. Dnes ešte nie je jasné, či budú v budúcom nastavení stropovania zohľadnené osobné náklady. Preto sme vytvorili 3 alternatívy s rôznou výškou stropovania, každú v dvoch variantoch: bez zohľadnenia osobných nákladov a s ich započítaním. Vzhľadom na celkové množstvo dát a rozsah ich popisu sme sa rozhodli, že analýzu vykonáme na údajoch z jedného roka. Referenčným rokom pre analýzu sa stal rok 2017, pretože za rok 2018 ešte neboli k dispozícii všetky relevantné údaje z PPA.

Potravinová sebestačnosť je v súčasnom období vysoko aktuálnou témou. EÚ sa na sebestačnosť pozerá optikou jednotného európskeho trhu, avšak jednotlivé krajiny sa snažia zabezpečiť potraviny najmä z vlastných zdrojov. Aby sme odhadli dopad stropovania aj na štruktúru výroby a jednotlivé tzv. ohrozené sektory, prepočítali sme výmery špeciálnej rastlinnej výroby, chovu HD a dojníc, ale aj chovu bahníc, jariiek a kôz na podniky, ktoré sú stropovaním dotknuté. Ak bol podnik ohrozený stropovaním, všetky počty hospodárskych zvierat a celá výmera špeciálnej rastlinnej výroby bola pripočítaná do celkového ohrozeného množstva.

Vlastná práca

Stropovanie priamych platieb

MATTHEWS, A. (2019) tvrdí, že napriek zavedeniu obmedzenia a prerozdeleniu platieb v SPP 2013 nedošlo v známom pozorovaní od MacSharryho k žiadnej zmene, že 80 % platieb ide na 20 % fariem. Je potrebné zdôrazniť, že takéto rozdelenie platieb je spôsobené najmä koncentráciou pôdy a povahou podpory, ktorá je do veľkej miery založená na plochách. Priame platby sú rovnako koncentrované ako pôda: 20 % najväčších poľnohospodárskych podnikov v EÚ sústreďuje 82 % poľnohospodárskej pôdy a produkcie. Priame platby sú opodstatnené, pretože poskytujú poľnohospodárom podporu príjmov a podporujú udržateľnosť a ekologické poľnohospodárske postupy, ako aj zabezpečujú mieru stability príjmov.

Súčasný systém teda funguje tak, že väčšina platieb ide do podnikov s najvyšším príjmom, zatiaľ čo zmysel pre spravodlivosť väčšiny ľudí by naznačoval, že väčšina platieb by mala ísť

do podnikov s najmenšími príjmami. Na základe údajov za rok 2017 je 125 000 podnikov (z celkového počtu 6,5 milióna podnikov poberajúcich priame platby), ktoré dostali 12,9 miliárd EUR. Sú to podniky, kde každý z nich v priemere dostal viac ako 100 000 EUR.

Pre lepší obraz si tieto čísla premietneme na percentá. Je to 31 % z celkového množstva peňazí pridelených na priame platby a 23 % z celkového rozpočtu SPP. Pri porovnaní s celkovým rozpočtom EÚ je to 9,4 %. Podľa štúdií tieto podniky spravujú približne 60-65 % poľnohospodárskej pôdy, a preto je ťažké si predstaviť, že tieto podniky potrebujú podporu príjmu viac ako 50 000 EUR ročne.

Prvotná myšlienka priamych platieb ako podpora príjmu pre poľnohospodárov bola založená na základe podpory rodinných fariem. Argumentovať je možné tým, že veľké podniky si zaslúžia podporu na základe toho, že zamestnávajú veľa pracovníkov. Neexistuje však dôkaz o tom, že by zamestnanci takýchto podnikov mali akýkoľvek prospech z prijímania priamych platieb. Namiesto toho idú platby v prospech vlastníkov a akcionárov daných podnikov.

Obmedzenie priamych platieb Komisia oznámila vo svojom právnom návrhu z roku 2017 a uznala, že je potrebné zaoberať sa skresleným delením priamych platieb. Právny návrh stanovil strop 100 000 EUR na priame platby s degresivitou medzi 60 000 a 100 000 EUR. Odhadovaný produkt zníženia platieb by sa mal v prvom rade použiť na prispievanie k financovaniu redistributívnej platby a následne ďalších zásahov patriacich do priamych platieb. Môže sa tiež presunúť do rozpočtu druhého piliera na financovanie zásahov v oblasti rozvoja vidieka. Komisia však navrhla, aby členské štáty najprv odpočítali náklady na najatú pracovnú silu a imputované náklady na rodinnú prácu pred vykonaním odpočtov.

POKRIVČÁK J. a TÓTH M. (2020) uvádzajú, že intervenčná stratégia uvažuje so stropovaním priamych platieb podľa návrhu Európskej komisie a zohľadnením osobných nákladov sa zabezpečí stropovanie len podnikov, ktoré majú nízku zamestnanosť. Na získanie priamych platieb musia poľnohospodári plniť podmienky kondicionality ako aj ostatné stanovené podmienky oprávnenosti, čím sa podporí ochrana životného prostredia. Dodávajú, že na prvých 100 ha bude pre každú farmu sadzba priamych platieb vyššia ako na ostatné hektáre obhospodarované pôdy. Malo by ísť o aplikáciu degresivity, keď podpora na hektár klesá s veľkosťou farmy. Je to ekvivalent progresívneho zdaňovania pri dani z príjmu. Intervenčná stratégia navrhuje postupne znižovať priame platby na hektár tým, ktorí ich nepotrebujú, čím sa šetria zdroje daňových poplatníkov. Degresivitu priamych platieb prostredníctvom redistributívnej platby vyžaduje nariadenie EK.

Štatistika PPA uvádza 13 170 žiadateľov o SAPS v roku 2017, my sme spracovali údaje o 8 336 žiadateľoch. Počet fyzických osôb, ktoré sú poberateľmi SAPS je takmer dvojnásobne väčší (5445), ako počet právnických osôb, pričom ale výmera v hektároch u fyzických osôb je niekoľkonásobne menšia ako u právnických osôb. Priemerná výmera pôdy, na ktorú fyzické osoby poberajú SAPS je len 55,04 ha, pri právnických osobách je to až 516,66 ha. Maximálna

výmera pôdy, na ktorú fyzická osoba prijala SAPS je 3 460,92 ha a maximálna výmera pôdy, na ktorú bolo vyplatené SAPS právnickej osobe je 6 900,79 ha.

Spolu bolo fyzickým osobám vyplatených 44 882 943,47 EUR a právnickým osobám až 242 579 167,50 EUR (Tab.1). Priemerná SAPS na hektár sa u fyzických osôb pohybuje okolo 149,75 EUR a u právnických osôb 162,41 EUR. Maximálna vyplatená SAPS fyzickej osobe bola 900 926,73 EUR a právnickej osobe 1 401 410,93 EUR.

Tab. 1 Základné parametre žiadateľov o SAPS v roku 2017 rozdelené podľa FO a PO

Basic parameters of SAPS applicants in 2017 divided according to NP and LP

	PPA počet žiad. ¹	Spracov. počet žiad. ²	Spolu SAPS [ha] ³	Priemerná výmera pôdy [ha] ⁴	Najväčší žiad. SAPS [ha] ⁵	Spolu SAPS [EUR] ⁶	Priemer ⁷ EUR.ha ⁻¹	Max. vyplatená SAPS [EUR] ⁸
FO ⁹		5 445	299 711	55,04	3 460,92	44 882 943,47	149,75	900 926,73
PO ¹⁰		2 891	1 493 652	516,66	6 900,79	242 579 167,50	162,41	1 401 410,93
Celkom ¹¹	13 170	8 336	1 793 363	215,13		287 462 111		

Prameň: PPA + vlastné spracovanie¹²

1/ PPA applicants number, 2/ number of applicants processed, 3/ total SAPS [ha], 4/ average land area, 5/ largest applicant of SAPS, 6/ total SAPS [EUR], 7/ average, 8/ max paid of SAPS [Eur], 9/ natural person, 10/ legal person, 11/ total, 12/ source: PPA (Agricultural Paying Agency) + own processing

Tab. 2 Štruktúra podnikov podľa veľkosti

Structure of enterprises by size

Kategória veľkosti [ha] ³	Všetky subjekty v databáze ¹			Posudzované subjekty ²		
	Počet subjektov ⁴	Σ SAPS [ha] ⁵	Σ SAPS [€] ⁶	Počet subjektov ⁷	Σ SAPS [ha] ⁸	Σ SAPS [€] ⁹
<100	2103	36 986	5 911 462	497	19 111	2 896 107
>100-450<	647	159 566	23 741 036	506	131 581	19 859 526
>450-770<	280	169 168	26 265 661	268	162 060	25 223 395
>770-1150<	263	247 726	40 690 087	254	239 441	39 458 060
>1150-7000<	434	872 637	146 756 004	426	859 150	144 717 685
Celkom¹⁰	3727	1 486 082	243 364 250	1951	1 411 344	232 154 773

Prameň: PPA + vlastné spracovanie¹¹

1/ All subjects in the database, 2/ assessed subjects, 3/ size category [ha], 4/ number of subjects, 5/ sum of SAPS [ha], 6/ sum of SAPS [EUR], 7/ number of subjects, 8/ sum of SAPS [ha], 9/ sum of SAPS [EUR], 10/ total, 11/ source: PPA (Agricultural Paying Agency) + own processing

Ďalej pokračujeme iba s právnickými osobami, pretože tie zverejňujú účtovné závierky. Z celej databázy sme vybrali všetkých žiadateľov o platbu SAPS, ktorých bolo 3727. Ďalším výberom sme vyfiltrovali 1951 subjektov, pričom subjekty museli zodpovedať viacerým objektívnym kritériám. Vyradili sme podniky, ktorých hlavná činnosť nie je poľnohospodárstvo, a to na základe OKEČ (odvetvovej klasifikácie ekonomických činností). Zameranie činnosti subjektu podľa OKEČ si určuje podnik sám podľa prevládajúcej činnosti podľa najvyšších tržieb. Podniky, ktorých hlavná činnosť sa týka poľnohospodárstva sú označené číslami 1110 až 1500. Ďalej sme vyradili podniky, ktorých primárna činnosť je poľnohospodárska, lenže obhospodarujú prímajú výmeru a venujú sa hlavne výkrmu alebo

živočíšnej produkcii. Ako príklad takéhoto podniku môžeme uviesť Novogal Dvory nad Žitavou, a.s., zaoberajúci sa produkciou vajec, ktorý síce hospodári na ornej pôde, avšak krmivá najmä nakupuje. Ako posledné sme vyradili podniky, ktoré vykazovali extrémne hodnoty, a to z dôvodu ich blížiaceho sa predaja, konkurzu alebo reštrukturalizácie a podobne. Na koniec sme však niektoré už vylúčené podniky pridali medzi posudzované subjekty, pretože napriek tomu, že ich primárna činnosť podľa OKEČ nie je poľnohospodárstvo, ale veľmi sa k nej približuje. Išlo napríklad o podniky, ktoré prevádzkujú bioplynové stanice, obhospodarujú väčšie výmery, ich najväčšie tržby pochádzajú z predaja energie, čím sa zaradili medzi podniky podnikajúce v energetike.

V Tab. 2 vidíme, ako sme podniky rozdelili do skupín podľa veľkosti obhospodarovanej pôdy. Prvá skupina do 100 ha bola určená preto, že podľa predbežných nových pravidiel dostanú farmári redistributívnu platbu na prvých 100 ha. Ďalšou hranicou je 450 ha, ktorú sme si určili preto, že ak by boli priame platby stropované do výšky 60 000 eur, tak pri budúcej očakávanej platbe zhruba 130 €·ha⁻¹ to zodpovedá približne 450 ha. To isté platí pre hranicu 770 ha pri strope 100 000 EUR a pri hranici 1150 sme rátali so stropom 150 000 EUR. Horná hranica 7000 ha vznikla preto, že z podnikov ktoré sme posudzovali mal podnik s najväčšou výmerou obhospodarovanej pôdy do 7000 ha. Tak isto máme v tabuľke uvedené výšky SAPS v jednotlivých kategóriách a hektáre, na ktoré boli tieto platby prijaté. Môžeme vidieť aj počet subjektov v jednotlivých kategóriách.

Zaujímavé je najmä rovnomerné rozloženie počtu podnikov. Ak by sme vytvorili kategóriu 450-1150 ha, všetky skupiny by obsahovali zhruba rovnaké množstvo podnikov.

Tab. 3 Vybrané ekonomické ukazovatele

Selected economic indicators

Kategória veľkosti [ha] ¹	Počet subjektov ²	SAPS [€] ³	VH pred zdanením [€] ⁴	VH po zdanení [€] ⁵	Osobné náklady [€] ⁶	Daň z príjmov [€] ⁷
<100	497	2 896 107	54 214	-713 224	6 906 491	757 636
>100-450<	506	19 859 526	9 692 689	6 767 520	30 598 648	2 914 317
>450-770<	268	25 223 395	5 786 898	3 743 747	36 915 978	2 043 150
>770-1150<	254	39 458 060	12 103 647	8 138 000	62 145 966	3 964 736
>1150-7000<	426	144 717 685	62 968 146	49 761 547	286 521 466	13 206 599
Celkom⁸	1951	232 154 773	90 605 594	67 697 590	423 088 549	22 886 438

Prameň: PPA + vlastné spracovanie⁹

1/ Size category [ha], 2/ number of subjects, 3/ sum of SAPS [€], 4/ profit before tax [€], 5/ profit after tax [€], 6/ personal cost [€], 7/ income tax [€], 8/ total, 9/ source: PPA (Agricultural Paying Agency) + own processing

Tab. 3 zobrazuje, veľkostné kategórie podnikov a ich početnosť. Suma všetkého majetku podnikov (2 203 mil. EUR) je zhruba vo výške 10 násobku platby SAPS, pričom prostriedky investované do pozemkov (504 mil. EUR) tvoria cca 2,5 násobok ročnej výšky SAPS alebo 8 násobok výsledku hospodárenia po zdanení. Celkový výsledok hospodárenia z bežnej činnosti pred zdanením za všetky sledované podniky spolu, je nižší ako suma priamych platieb SAPS,

bez SAPS by bol ich výsledok hospodárenia negatívny. Z uvedeného vyplýva, že podniky platia daň z platieb SAPS. V roku 2017 daň z príjmov predstavovala 22 886 tis. EUR a položka dane a poplatky 35 562 tis. EUR, teda podniky v tomto súbore odviedli štátu 58 449 tis. EUR.

Tab. 4 Výrobná štruktúra
Production structure

Kategória veľkosti [ha] ¹	Počet subjektov ²	Σ SAPS [ha] ³	Σ Ovocie [ha] ⁴	Σ Zelenina [ha] ⁵	Σ Rajčiaky [ha] ⁶	Σ Cukrová repa [ha] ⁷	Σ Dojnice, HD [ks] ⁸	Σ Bahnice, Jarky, Kozy [ks] ⁹
<100	497	19 111	518	190	13	28	973	8 080
>100-450<	506	131 581	1 092	341	132	645	5 638	41 291
>450-770<	268	162 060	170	278	0	1 752	11 755	33 246
>770-1150<	254	239 441	94	705	0	3 541	23 333	31 591
>1150-7000<	426	859 150	428	3 110	74	13 915	101 813	76 488
Celkom¹⁰	1951	1411 344	2 301	4 624	220	19 882	143 513	190 696

Prameň: PPA + vlastné spracovanie¹¹

1/ Size category [ha], 2/ number of subjects, 3/ sum of SAPS [ha], 4/ sum of fruits [ha], 5/ sum of vegetables [ha], 6/ sum of tomatoes [ha], 7/ sum of sugar beet [ha], 8/ sum of dairy cows, HD (cattle) [number], 9/ sum of ewes, lambs, goats [number], 10/ total, 11/ source: PPA (Agricultural Paying Agency) + own processing

Podiel špeciálnej rastlinnej výroby (ovocie, zelenina, rajčiaky, cukrová repa) na celkovej výmere SAPS je najväčší v kategórii veľkosti do 100 ha (3,9 %). Najviac je zastúpené ovocie a zelenina. Podniky v poslednej veľkostnej kategórii najviac pestujú cukrovú repu, zeleninu a ovocie. Podiel špeciálnej rastlinnej výroby na celkovej výmere predstavuje 2,0 %. Druhá veľkostná kategória dosahuje 1,7 % s výrazným zastúpením ovocia, pričom rajčiaky sú pestované na výmere 132 ha. Tretia veľkostná kategória v tomto ukazovateli je na úrovni 1,4 % a štvrtá veľkostná kategória na úrovni 1,8 %, obidve s výrazným zastúpením cukrovej repy v porovnaní s ostatnými skupinami v rámci špeciálnej rastlinnej výroby (Tab. 4).

Posledná veľkostná skupina má najväčší priemerný počet dojníc na hektár SAPS (0,12 ks.ha⁻¹), predposledná má ukazovateľ na úrovni 0,10 ks.ha⁻¹, ďalšia 0,07 ks.ha⁻¹, druhá dosahuje 0,04 ks.ha⁻¹ a prvá veľkostná skupina má ukazovateľ na úrovni 0,05 ks.ha⁻¹. V kategórii oviec je situácia opačná, prvá veľkostná skupina do 100 ha má priemerný počet bahnic, jariet a kôz na ha SAPS na úrovni 0,42 ks.ha⁻¹ a posledná dosahuje úroveň 0,09 ks.ha⁻¹. Zvyšné veľkostné skupiny majú ukazovateľ nasledovný – 0,31; 0,21; 0,13 ks.ha⁻¹. Z porovnania počtov hospodárskych zvierat chovaných v ČR a SR vyplýva, že v SR chováme iba 35 % z toho, čo chová ČR.

Tab. 5 zobrazuje 3 rôzne výšky stropovania, pričom každá z nich je v dvoch alternatívach. Prvá alternatíva tzv. tvrdého stropovania, druhá alternatíva berie ohľad na osobné náklady (ON). Dôvodom na zohľadnenie osobných nákladov je fakt, že je potrebné podporiť aktívne podniky, ktoré vykazujú intenzívnu činnosť, zamestnávajú pracovníkov. Pri každom spôsobe stropovania je uvedené, koľkých podnikov sa daný strop dotkne. Najviac podnikov, až 999, sa dotkne stropovanie priamych platieb na 60 000 EUR bez ohľadu na osobné náklady. V tomto prípade by slovenské farmy prišli až o 153 478 612 EUR.

Tab. 5 Alternatívy stropovania
Capping alternatives

Kategória veľkosti [ha] ¹	Počet subj. ²	SAPS [ha] ³	SAPS [€] ⁴	Stropovanie ¹⁸ 60.000 €			
				Zmena PP bez ON [€] ⁵	Počet ⁶	Zmena PP s ON [€] ⁷	Počet ⁸
100<	497	19 111	2 896 107	-5 808	1	0	0
>100-450<	506	131 581	19 859 526	-843 933	56	-20 144	5
>450-770<	268	162 060	25 223 395	-9 253 126	262	-816 538	37
>770-1150<	254	239 441	39 458 060	-24 218 060	254	-3 143 070	55
>1150-7000<	426	859 150	144 717 685	-119 157 685	426	-5 325 037	50
Σ / Ø	1951	1 411 344	232 154 773	-153 478 612	999	-9 304 789	147
Stropovanie ¹⁸ 100.000 €				Stropovanie ¹⁸ 150.000 €			
Zmena PP bez ON [€] ⁹	Počet ¹⁰	Zmena PP s ON [€] ¹¹	Počet ¹²	Zmena PP bez ON [€] ¹³	Počet ¹⁴	Zmena PP s ON [€] ¹⁵	Počet ¹⁶
0	0	0	0	0	0	0	0
-69 491	6	0	0	0	0	0	0
-2 321 364	79	-107 372	4	-419 647	16	-17 633	1
-14 058 060	254	-1 243 208	41	-4 505 772	108	-252 239	6
-102 117 685	426	-3 709 834	32	-80 817 685	426	-2 440 422	23
-118 566 601	765	-5 060 415	77	-85 743 104	550	-2 710 294	30

 Prameň: PPA + vlastné spracovanie¹⁷

1/ Size category [ha], 2/ number of subjects, 3/ sum of SAPS [ha], 4/ sum of SAPS [€], 5/ change of direct payments without personal costs [€], 6/ amount, 7/ change of direct payments with personal costs [€], 8/ amount, 9/ change of direct payments without personal costs [€], 10/ amount, 11/ change of direct payments with personal costs [€], 12/ amount, 13/ change of direct payments without personal costs [€], 14/ amount, 15/ change of direct payments with personal costs [€], 16/ amount, 17/ source: PPA (Agricultural Paying Agency) + own processing, 18/ capping

Keď si uvedomíme, že platby SAPS a tzv. greening sú spolu vo výške cca. 400 miliónov EUR, tak prvá alternatíva stropovania by bola likvidačnou pre slovenské poľnohospodárstvo, pretože podniky by prišli o cca. 38 % priamych platieb. Najmenšie straty z platieb SAPS dosahuje stropovanie na 150 000 EUR so zohľadnením osobných nákladov. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že ktorákoľvek z alternatív so zohľadnením osobných nákladov by mohla byť prijateľná z pohľadu minimalizácie negatívnych dopadov na slovenský agrosektor.

Bližšie sme sa pozreli na strednú alternatívu. Táto alternatíva stropovania sa najviac prejavuje v podnikoch nad 770 ha, pričom sa v plnej miere dotýka ako špeciálnej rastlinnej výroby, tak aj dojníc, HD, bahníc, jariet a kôz v týchto podnikoch.

Tab. 6 Stropovanie 100 000 EUR bez osobných nákladov - dopad podľa štruktúry výroby
Capping of 100 000 EUR without personal costs - impact by to the structure of production

Kategória veľkosti [ha] ¹	Počet subj. ²	SAPS [ha] ³	SAPS [tis. €] ⁴	Počet dotk. ⁵	Podiel dotkn. podn. ⁶	Osobné náklady [tis. €] ⁷	Špeciál na RV [ha] ⁸	Špeciálna RV dotkn. [ha] ⁹	Podiel dotkn. ŠRV ¹⁰
100<	497	19 111	2 896	0	0,0%	6 906	750	0	0,0%
>100-450<	506	131 581	19 860	6	1,2%	30 599	2 210	402	18,2%
>450-770<	268	162 060	25 223	79	29,5%	36 916	2 200	1 532	69,6%
>770-1150<	254	239 441	39 458	254	100,0%	62 146	4 339	4 339	100,0%
>1150-7000<	426	859 150	144 718	426	100,0%	286 521	17 527	17 527	100,0%
Σ / Ø	1951	1 411 344	232 155	765	39,2%	423 089	27 026	23 800	88,1%
Dojnice, HD [ks]¹¹	Dojnice HD dotkn. [ks]¹²	Podiel dotkn. dojníc a HD¹³	Bahnice, jarky, kozy [ks]¹⁴	Bahnice dotkn. [ks]¹⁵	Podiel dotkn. bahnic, jariek a kôz¹⁶				
973	0	0,0%	8 080	0	0,0%				
5 638	956	17,0%	41 291	757	1,8%				
11 755	9 419	80,1%	33 246	19 158	57,6%				
23 333	23 333	100,0%	31 591	31 591	100,0%				
101 813	101 813	100,0%	76 488	76 488	100,0%				
143 513	135 521	94,4%	190 696	127 994	67,1%				

Prameň: PPA + vlastné spracovanie¹⁷

1/ Size category [ha], 2/ number of subjects, 3/ sum of SAPS [ha], 4/ sum of SAPS [1000 €], 5/ number of injured, 6/ share of injured enterprises, 7/ personal costs [1000 €], 8/ special plant production [ha], 9/ injured special plant production [ha], 10/ share of injured special plant production, 11/sum of dairy cows, cattle [number], 12/ sum of injured dairy cows, cattle [number], 13/ share of injured dairy cows, cattle, 14/ sum of ewes, lambs, goats [number], 15/ sum of injured ewes, lambs, goats [number], 16/ share of injures ewes, lambs, goats, 17/ source: PPA (Agricultural Paying Agency) + own processing

Špeciálna rastlinná výroba by bola stropom 100 000 EUR dotknutá na výmere 2 024 ha, čo je 7,5 % z celkovej plochy, najviac by sa to prejavilo v podnikoch od 1 150 ha. Iba 3,2 % dojníc by bolo ovplyvnených stropovaním platieb. V podnikoch s výmerou 770 až 1 150 ha by bolo dotknutých až 21,2 % bahnic, jariek a kôz.

Tab. 7 Stropovanie 100 000 EUR s osobnými nákladmi – dopad podľa štruktúry výroby
Capping of 100 000 EUR with personal costs - impact by to the structure of production

Kategória veľkosti [ha] ¹	Počet subj. ²	SAPS [ha] ³	SAPS [tis. €] ⁴	Počet dotk. ⁵	Podiel dotkn. podn. ⁶	Osobné náklady [tis. €] ⁷	Špeciálna RV [ha] ⁸	Špecialna RV dotkn. [ha] ⁹	Podiel dotkn. ŠRV ¹⁰
100<	497	19 111	2 896	0	0,0%	6 906	750	0	0,0%
>100-450<	506	131 581	19 860	0	0,0%	30 599	2 210	0	0,0%
>450-770<	268	162 060	25 223	4	1,5%	36 916	2 200	124	5,6%
>770-1150<	254	239 441	39 458	41	16,1%	62 146	4 339	357	8,2%
>1150-7000<	426	859 150	144 718	32	7,5%	286 521	17 527	1 544	8,8%
Σ / Ø	1951	1 411 344	232 155	77	3,9%	423 089	27 026	2 024	7,5%
Dojnice, HD [ks]¹¹	Dojnice HD dotkn. [ks]¹²	Podiel dotkn. dojníc a HD¹³	Bahnice, jarky, kozy [ks]¹⁴	Bahnice dotkn. [ks]¹⁵	Podiel dotkn. bahnic, jariek a kôz¹⁶				
973	0	0,0%	8 080	0	0,0%				
5 638	0	0,0%	41 291	0	0,0%				
11 755	733	6,2%	33 246	27	0,1%				
23 333	1 594	6,8%	31 591	6 688	21,2%				
101 813	2 208	2,2%	76 488	1 736	2,3%				
143 513	4 534	3,2%	190 696	8 451	4,4%				

 Prameň: PPA + vlastné spracovanie¹⁷

1/ Size category [ha], 2/ number of subjects, 3/ sum of SAPS [ha], 4/ sum of SAPS [1000 €], 5/ number of injured, 6/ share of injured enterprises, 7/ personal costs [1000 €], 8/ special plant production [ha], 9/ injured special plant production [ha], 10/ share of injured special plant production, 11/sum of dairy cows, cattle [number], 12/ sum of injured dairy cows, cattle [number], 13/ share of injured dairy cows, cattle, 14/ sum of ewes, lambs, goats [number], 15/ sum of injured ewes, lambs, goats [number], 16/ share of injures ewes, lambs, goats, 17/ source: PPA (Agricultural Paying Agency) + own processing

Slovensko je malá krajina s veľmi rôznorodými prírodnými podmienkami. Subjekty vykonávajúce poľnohospodársku výrobu majú odlišné podmienky, dokonca aj vrámcí jedného okresu. Toto má výrazný vplyv na ich hospodárske výsledky, ale často aj na štruktúru výroby. V takýchto podmienkach sa veľmi ťažko hľadá ten správny vzorec na ich objektívne hodnotenie.

Zvažovali sme viacero ukazovateľov, pomocou ktorých by sme oddelili aktívne a produkujúce podniky, využívajúce prírodný potenciál hodné podpory, od podnikov, ktoré iba využívajú dotačný systém na svoje obohatenie. Počas skúmania rôznych ukazovateľov sme narazili na fakt, že viacero subjektov vykazovalo veľmi nízke hodnoty tržieb aj vzhľadom na štruktúru výroby (Tab. 8).

Tab. 8 Zhrnutie cez vybrané ukazovatele
Summary through selected indicators

Kategória a Tržby/ha [€.ha ⁻¹]	Ø Tržby [€.ha ⁻¹]	Σ SAPS [ha]	Σ SAPS [tis. €]	Počet subj.	Pridaná hodnota [tis. €]	VH pred zdanením [tis. €]	Osobné náklady [tis. €]	Špeciálna a RV [ha]	Dojnice , HD [ks]	Bahnice , Jarky, Kozy [ks]
10<	1	12 280	1 800	131	-2 152	-825	677	19	1 028	4 892
>10-50<	29	16 498	2 419	61	-2 450	456	1 532	29	775	3 149
>50-100<	75	35 444	5 172	101	-4 409	403	5 303	107	1 151	17 193
>100-200<	150	75 062	11 289	168	-6 375	2 012	11 670	118	3 724	33 791
>200-400<	294	121 783	18 618	210	-5 170	-714	21 642	584	7 762	35 797
>400-650<	531	228 184	35 805	297	6 958	2 893	49 430	919	19 838	31 966
>650-850<	750	213 814	33 208	243	24 640	7 985	49 928	1 631	18 209	27 702
>850-1000<	928	158 761	24 939	152	28 160	4 258	42 679	2 308	13 039	10 101
>1000-1250<	1 115	206 614	33 734	190	54 464	13 663	63 339	6 343	17 484	9 869
>1250-1500<	1 368	124 474	21 771	104	41 098	5 146	45 737	3 680	17 690	2 996
>1500-2000<	1 706	122 760	24 092	108	64 217	12 180	61 395	5 690	23 487	6 421
>2000-3000<	2 426	59 030	11 509	69	45 249	4 911	33 745	3 004	10 062	5 446
>3000-7000<	4 356	22 830	5 735	72	31 664	9 626	18 970	1 705	8 937	548
>7000-30000<	13 595	10 263	1 502	32	38 261	24 301	11 711	729	62	825
>30000-80000<	45 865	458	95	6	7 251	3 809	3 531	159	0	0
Σ /Ø	1 187	1408 257	231687	1944	321 403	90 105	421 288	27 023	143 247	190 696

 Prameň: PPA + vlastné spracovanie¹⁷

1/ Category sales per ha [€.ha⁻¹], 2/average sales [€.ha⁻¹], 3/ sum of SAPS [ha], 4/ sum of SAPS [1000 €], 5/ number of injured, 6/ share of injured enterprises, 7/ personal costs [1000 €], 8/ special plant production [ha], 9/ injured special plant production [ha], 10/ share of injured special plant production, 11/sum of dairy cows, cattle [number], 12/ sum of injured dairy cows, cattle [number], 13/ share of injured dairy cows, cattle, 14/ sum of ewes, lambs, goats [number], 15/ sum of injured ewes, lambs, goats [number], 16/ share of injures ewes, lambs, goats, 17/ source: PPA (Agricultural Paying Agency) + own processing

Podniky sme rozdelili do skupín podľa výšky tržieb z hektára. Skupina podnikov s tržbami do 10 EUR.ha⁻¹, obhospodaruje spolu 12 280 ha, pričom dosahuje priemerné tržby 1 Euro na hektár, chová 1 028 ks dojníc alebo HD, obhospodaruje 19 ha špeciálnej rastlinnej výroby a zároveň chová 4 892 bahníc, kôz a jariet. Títo podnikatelia na pôde zrejme nevidujú všetku svoju produkciu a príjmy, pretože pri takejto štruktúre výroby v podstate dosahujú veľmi nízke tržby a je nelogické, aby niekto choval taký počet zvierat bez úžitku.

Skupina podnikov nad 3 000 EUR.ha⁻¹ má nízke osobné náklady v porovnaní s ostatnými kategóriami, čo môže naznačovať, že majú nízky počet zamestnancov, ale majú aj nízke počty zvierat a malú výmeru špeciálnej rastlinnej výroby. Pravdepodobne ide o podniky, ktoré sú zamerané na rýchlu návratnosť investícií s veľmi dobrým zhodnotením bez väzby na región,

v ktorom pôsobia. Priame platby a ich politika v SR lákajú investorov aj z iných sektorov, ktorí v tom vidia výnosnú zárobkovú činnosť, ktorá podporuje kúpu ďalšej pôdy a podnikov, v záujme vyšších zárobkov, vďaka kontrolovanému vlastníctvu pôdy. Táto motivácia škodí slovenskému poľnohospodárstvu a vidieku, tvorcovia novej politiky by mali využiť nástroje, ktoré túto motiváciu oslabia.

Ďalej sme si všimli, že celá skupina subjektov, ktoré majú tržby na hektár menšie ako 400 EUR, vykazujú zápornú pridanú hodnotu. Pridaná hodnota znázorňuje vzťah medzi tržbami za výkony a nákladmi na obstaranie jednotlivých vstupov od externých dodávateľov. Inými slovami pridaná hodnota pozostáva zo zaplatených miezd, dosiahnutého zisku pridaného k produktu podniku, odpisov a daní z produkcie. Ak má pridaná hodnota záporné číslo, podnik môže mať problém uspokojiť požiadavky veriteľov alebo vlastníkov, investovať do rozvoja a zvýšiť jeho hodnotu. K zvýšeniu pridanej hodnoty môžu prispieť nové ziskovejšie investície, skvalitňovanie produkcie, orientácia na solventnejšie trhy, náhrada drahšieho kapitálu lacnejším, optimalizácia vstupov a ich cien, zníženie pomeru záväzkov k vlastnému imaniu, daňová optimalizácia a získanie daňových odpočtov (výskum, tvorba nových pracovných miest, zamestnávanie znevýhodnených skupín,...)

Z uvedeného vyplýva, zvážiť vyplácanie podpory SAPS podnikom so zápornou pridanou hodnotou alebo tržbou nižšou ako 400 EUR.ha⁻¹. Sme si vedomí, že legislatíva EÚ nepovoľuje viazať podporu SAPS na produkciu, avšak úspora by mohla byť nasmerovaná k aktívnym podnikom, ktorých nová definícia by mala byť veľmi presná. Podobne, pri podnikoch bez zamestnanosti, špeciálnej rastlinnej výroby a živočíšnej výroby zvážiť vyplácanie podpory SAPS, úspora by mohla byť presunutá napr. do ekológie.

Politika by mala vytvoriť pravidlá, ktoré budú redukovať slabé stránky jednotlivých kategórií poľnohospodárskych podnikov. Mala by podporovať podniky s nízkym príjmom, ale zároveň by tieto podniky mali plniť minimálne ekonomické ukazovatele stanovené tvorcami politiky v záujme racionálneho využitia týchto zdrojov. V prípade veľkých podnikov by mala politika vytvoriť prostredie a evidenciu pre poskytovanie verejných statkov, tiež v záujme racionálneho využitia finančných zdrojov pre rozvoj a ochranu.

Záver

Cieľom priamych platieb je stabilizácia príjmu poľnohospodára a udržanie pracovných miest na vidieku. Všetky scenáre s alternatívami so započítaním mzdových nákladov so sebou prinášajú možnosť presunu prostriedkov z prvého do druhého pilera vo výške:

- 9,3 milióna EUR (4% SAPS) pri strope 60 000 EUR
- 5 miliónov EUR (2,2% SAPS) pri strope 100 000 EUR
- 2,7 milióna EUR (1,2% SAPS) pri strope 150 000 EUR

Vo všetkých scenároch so započítaním mzdových nákladov by bol dopad na subjekty zanedbateľný, výsledok hospodárenia celého rezortu by zostal pozitívny. V tomto prípade by museli všetky subjekty dokladovať výšku mzdových nákladov. Ak zvážime administratívnu

náročnosť tohto procesu vzhľadom na presunutú sumu do druhého piliera, ktorákoľvek alternatíva so započítaním mzdových nákladov je stratová.

Naopak, scenáre s alternatívami bez započítania mzdových nákladov veľmi zásadným spôsobom zasahujú prijímateľov SAPS, suma vyplatených dotácií by sa znížila o:

- 153,5 milióna EUR (66,2 % SAPS) pri strope 60 000 EUR
- 118,6 miliónov EUR (51,1 % SAPS) pri strope 100 000 EUR
- 85,7 milióna EUR (36,9 % SAPS) pri strope 150 000 EUR

Už pri najvyššom strope by podniky neprodukovali takmer žiaden zisk. Okrem toho ktorýkoľvek z týchto scenárov by mal tiež zásadné dopady na tzv. citlivé sektory agro rezortu. Už najmiernejšie stropovanie vo výške 150 000 EUR by postihlo podniky v špeciálnej rastlinnej výrobe v rozsahu 21 519 ha (79,6 % celej výmery špeciálnej rastlinnej výroby), v chove dojníc a HD v rozsahu 127 842 ks (89,1 % zo všetkých dojníc a HD) a v chobe bahníc, jariek a kôz 92 371 ks (48,4 % zo všetkých kusov).

Ďalšie dva scenáre s nižšími stropmi by citlivé sektory zasiahli ešte tvrdšie.

Napriek tomu, že EÚ vníma potravinovú sebestačnosť ako záležitosť celej únie, naša národná sebestačnosť by sa ocitla v troskách. Dôvodom je fakt, že do citlivých sektorov je síce možné prostredníctvom viazaných platieb alokovať zdroje vo výške 12 % SAPS, to by však v žiadnom scenári bez zohľadnenia osobných nákladov nenahradilo prostriedky presunuté stropovaním. Ďalším negatívnym dopadom by bolo zníženie biodiverzity a určite aj kvality pôdy, pretože znížením chovu HD a dojníc by naša krajina prišla o ďalšiu dôležitú zložku tvoriacu organickú hmotu v našej pôde.

V neposlednom rade by takéto stropovanie prinieslo pokles pracovnej sily v agrozorte, čo by bolo v rozpore s filozofiou priamych platieb – stabilizácia príjmu podnikateľa na pôde a udržanie pracovných miest na vidieku.

Priame platby by mohli poskytnúť priestor na technologickú obnovu odvetvia k smerom k digitálnym technológiám a presnému poľnohospodárstvu, ktoré môžu nahradiť chýbajúce pracovné sily.

Použitá literatúra

- [1] BLAAS, G. (2013): Poľnohospodárstvo a potravinárstvo Slovenska z hľadiska prechodu k vyššiemu štádiu rozvoja. Working papers 52. Bratislava: EÚ SAV, s. 46, 2013, ISSN 1337-5598. Dostupné na <http://ekonom.sav.sk/uploads/journals/238_blaas_ vo_worde1.pdf> [cit.2020/09/04]
- [2] Databáza nomenklatúr platieb (zdroj: PPA)
- [3] Databáza nomenklatúr podporných schém (zdroj: PPA)
- [4] Databáza vyplatených podpôr a vrátených platieb (zdroj: PPA)
- [5] Databáza naturálnych jednotiek a žiadateľov o podporu (zdroj: PPA)

- [6] Databáza účtovných závierok (zdroj: Finstat)
- [7] Dotácie zo štátneho rozpočtu, z rozpočtov obcí a VÚC, dostupné na <<https://www.epi.sk/odborny-clanok/Dotacie-nenavratne-financne-prispevky-dary-a-ine-externe-zdroje-financovania-1-Dotacie-zo-statneho-rozpocetu-z-rozpocetov-obci-a-VUC.htm>> [cit.2020/09/04]
- [8] MATTHEWS, A. (2018): More on capping direct payments. Dostupné na <<http://capreform.eu/more-on-capping-direct-payments-2/>> [cit.2020/09/03]
- [9] MATTHEWS, A. (2019): Capping direct payments – a modest proposal. Dostupné na <<http://capreform.eu/capping-direct-payments-a-modest-proposal>> [cit. 2020/09/03]
- [10] Osobitná správa č. 16/2012 „Účinnosť režimu jednotnej platby na plochu ako prechodného režimu podpory poľnohospodárov v nových členských štátoch“ Dostupné na <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012SA0016&from=PT>> [cit.2020/08/30]
- [11] Priame podpory. Dostupné na <<https://www.apa.sk/priame-a-agro-environmentalne-podpory>> [cit.2020/08/31]
- [12] POKRIVČÁK, J. - TÓTH, M (2020): Analytická podpora pre tvorbu Strategického plánu SPP 2021 – 2027 - Intervenčná stratégia. Bratislava: Ištitút pôdohospodárskej politiky, 2020
- [13] TOMANOVIČOVÁ, J. (2008): Efektívnosť vynaloženej štátnej pomoci v poľnohospodárstve krajín EÚ, In: Ekonomické rozhľady, roč. 37, 2008, č.3, s. 374-381 ISSN 0323 -262x
- [14] Výročná správa PPA. Dostupné na <<https://www.apa.sk/vyročne-spravy-ppa>> [cit.2020/08/31]
- [15] Zdroje dát (2014-2018)

Došlo 04.09.2020

Kontaktné adresy

doc. Ing. Roman SERENČEŠ, PhD.

Ing. Lucia BOROŠOVÁ

Ing. Kamil BOROŠ

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Trieda A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, SR

tel. 037 6415893

e-mail roman.serences@uniag.sk